

عکس / لوطی و لوطی‌گری در دوره قاجار

۳۱ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۱:۲۰

لوطی‌گری در تاریخ ایران از عوامل مؤثر در جامعه شهرنشین به شمار می‌آید. سنت لوطی‌گری برآمده از محله‌های قدیمی و پرجمعیت شهرهای بزرگ مانند قزوین، تهران و تبریز بود، برخی لوطیان را تداوم و پیامد عیاران و هدف آنان را حفظ اخلاقیات در محلات می‌دانند.

قدمت آیین عیاری و لوطی‌گری به قرن سوم هجری برمی‌گردد. عیاران، پهلوانان و جوانمردانی بودند که برای احقاق حق طبقات ضعیف جامعه در برابر بزرگان و زورمندان فعالیت می‌کردند و نفوذ فراوانی میان مردم داشتند.^۲

در روزگار قاجار به دلیل ناتوانی حکومت مرکزی، ناامنی و بی‌ثباتی در جوامع شهری و روستایی ایران حکمفرما بود و در برخی شهرها چون «زنجان، خوزستان و خراسان، تفنگچی‌های خوانین و مالکین هر چه می‌خواستند کردند.»

در چنین شرایط آشفته‌ای افراد جامعه که فاقد حمایت‌های قانونی بودند در برابر اقدامات ظالمانه حکومت و عمال آن چاره‌ای جز روی آوردن به گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی نداشتند.

از مهم‌ترین این سازمان‌های اجتماعی در تامین امنیت و هویت افراد، محلات بودند. محله‌ها کارکرد اجتماعی وسیعی داشتند و شهرنشینان نسبت به آن دلبستگی و تعصب خاصی داشتند، زیرا هم موقعیت و تکلیف اجتماعی افراد را تعیین و هم در صورت نیاز از آنان حمایت می‌کرد.

برقراری نظم و اداره محلات در گرو شکل‌گیری گروه‌هایی از افراد بی‌پروا و توانمند بود که در صورت لزوم در برابر ماموران حکومتی و سایر زورگویان توان ایستادگی و مقاومت داشته باشند و این افراد همان لوطی‌ها بودند.^۳

لوطی‌ها برای حفظ امنیت محلات در خیابان‌ها ضمن گشتزنی و از حریم محله محافظت می‌کردند. آنان مورد اعتماد اهالی بودند و اختلافات و درگیری‌های مردم محل را با کدخدامنشی حل و فصل می‌کردند.^۴

لوطیان اکثراً از اقشار پایین جامعه بودند، از توان مالی و علمی چندانی برخوردار نبوده‌۵ و به شغل‌هایی چون طبق‌کشی،

این افراد توان بدنی مناسبی داشتند و برای حفظ و افزایش آن، آموختن رفتار پهلوانی و اخلاق جوانمردی ارتباط فراوانی با زورخانه‌ها داشتند. ۷

البته کم نبودند لوطی‌هایی که با گردن‌کلفتی و زورگویی به اقداماتی چون اخاذی، قتل، دزدی و ارباب مردم می‌پرداختند و از انجام هیچ اقدامی در جهت آزار و اذیت مردم رویگردان نبودند. به همین دلیل واژه لوطی در دوره قاجار هم به معنای مرد مسلح خطرناک و هم به عنوان قهرمان مردمی کاربرد داشته است. ۸

حضور لوطیان در آشوب‌ها و درگیری‌ها

لوطی‌ها اندیشه و آرمان خاصی نداشتند، جهتگیری‌های آنان در مورد مسائل مختلف بستگی به ارتباط آنها با گروه‌های مختلف داشت و به اقتضای شرایط در خدمت و فرمان گروه‌هایی چون بازاریان، برخی روحانیون و مجتهدین محل و ماموران حکومتی و دربار درمی‌آمدند و در راستای اهداف و خواست‌های آنها عمل می‌کردند. ۹

در این زمینه در تاریخ ایران نمونه‌های فراوانی وجود دارد. پس از سقوط صفویه و تسلط افغان‌ها بر اصفهان در ۱۱۳۴ ق در مشهد، پهلوان حاجی محمد با جمع‌آوری پهلوانان و لوطیان، حاکم شهر - علیقلی خان - را کشته و حکومت را در اختیار گرفت، اما پس از مدتی در درگیری با ملک محمود سیستانی کشته و حکومت کوتاه مدت او به پایان رسید. ۱۰

در سال ۱۲۴۰ ق با تحریک صدراعظم و حاکم وقت اصفهان، لوطی‌های محله لنبان اصفهان به سرکردگی حاجی هاشم خان شورش کرده و با ایجاد آشوب و ناامنی به اخاذی از مردم پرداختند، اما فتحعلی‌شاه با سپاهیان خود عازم اصفهان شد، محله لنبان را ویران و شورشیان را سرکوب کرد.

هنگام مرگ محمدشاه در سال ۱۲۶۴ ق، لوطی‌های یزد به سرکردگی فردی به نام محمد، کنترل شهر را در اختیار گرفتند که با اعزام سپاه از تهران این شورش نیز سرکوب شد.

در جریان تحریم تنباکو ۱۳۰۹-۱۳۱۰ ق برخی از سران لوطی‌ها همچون مهدی گاوکش و حاج معصوم، تحت تاثیر مخالفت‌های سیدعبدالله بهبهانی با این قرارداد و حضور مردم معترض در خیابان‌ها، سردسته مردم شدند و با پرتاب سنگ به سوی عمارت نایب‌السلطنه در برابر شلیک سربازان حکومتی عکس‌العمل نشان دادند.

عین‌الدوله که از مخالفت‌های مردمی و روحانیون بسیار ناراضی بود برای ترساندن مخالفان، مهدی گاوکش را هدف قرار داد و

«شبانۀ فرایشان به خانۀ اش ریختند، زنش را کتک زدند، پسرش را در حوض حیاط خانۀ خفۀ کردند، اموالش را تاراج کردند و او را به زندان افکندند.» ۱۱

حضور لوطیان در انقلاب مشروطه

پس از پیروزی انقلاب مشروطه، افتتاح مجلس اول شورای ملی و تدوین قانون اساسی با سرعت فراوانی صورت گرفت.

مظفردالدین شاه ۱۰ روز پس از امضای قانون اساسی درگذشت و پسرش محمدعلیشاه به قدرت رسید. ۱۲

محمدعلیشاه در پی دستیابی به قدرت مطلق از همان ابتدای سلطنت با ترفندهای گوناگون به مخالفت با مجلس پرداخت. ۱۳

وی با به کارگیری گروه‌های مختلفی چون درباریان، لوطی‌های مسلح، کارگران ساده و شاغلان رده پایین قصر سلطنتی، از آنان برای تعرض به ساحت مجلس و مشروطه استفاده کرد. این افراد با حمایت دربار در میدان توپخانه جمع می‌شدند و به سرکردگی صنیع حضرت (رییس لوطی‌های سنگلج) و مقتدر نظام (رییس لوطی‌های چاله میدان) علیه مشروطه و مشروطه‌خواهان فعالیت می‌کردند و به واعظان مشروطه توهین می‌کردند. ۱۴

سرانجام محمدعلیشاه با فراهم ساختن زمینه داخلی، حمایت دولت روسیه و هماهنگی سفارت انگلستان، در دوم تیر ۱۲۸۷/۲۳ جمادی‌الاول ۱۳۲۶ مجلس را به توپ بست و حکومت مشروطه را سرنگون ساخت. ۱۵

پس از این واقعه اگر چه مشروطه‌خواهان در تهران سرکوب شدند، اما در سایر نقاط ایران بخصوص تبریز، فعالیت‌ها علیه حکومت محمدعلیشاه آغاز شد. تبریز از ابتدای استبداد صغیر تحت سلطه و اختیار مشروطه‌خواهان بود و توسط انجمن ایالتی اداره می‌شد. ۱۶

این انجمن با توجه به سرانجام مشروطه‌خواهان در تهران و برای اداره جنگ و مقاومت در برابر نیروهای دولتی درصدد جمع‌آوری نیرو برآمد. از جمله گروه‌هایی که در این زمان به مشروطه‌خواهان پیوستند لوطیان بودند، حضور لوطیان برای مشروطه‌خواهان فرصتی مغتنم بود زیرا برای مقابله با قوای استبداد به نیروهایی توانا و ماهر در مبارزه نیاز داشتند. از سوی دیگر حضور در میان نیروهای مشروطه‌خواه موقعیت مناسبی برای تحقق اهداف والادرسنت لوطی‌گری در اختیار آنها قرار می‌داد، به همین جهت «دعوی مشروطه‌خواهان در مورد سرنگونی حکومت ستم و وعده رفع بی‌عدالتی» تاثیر فراوانی در جذب لوطیان در صفوف مجاهدین داشت. ۱۷

این افراد در مقاومت تبریز نقش بسیار برجسته ایفا کردند، افراد نام‌آشنایی چون ستارخان، باقرخان، حسین خان باغبان، مشهدی

اگر چه تعداد زیادی از لوطیان تبریز به مشروطه خواهان پیوستند، اما در عین حال باید به تعداد قابل توجه لوطیانی که به اردوی نیروهای دولتی پیوستند نیز اشاره کرد. در شهر تبریز، محلات شمالی رود میدان چای (مهران رود) که فقیرنشین بودند و اکثر ساکنان آنها کارگران، باربران رنگرزان و... به استثناء محله امیرخیز، در اردوی نیروهای استبدادی قرار داشتند. سایر محلات شهر که در جنوب رود قرار داشتند مشروطه خواه بودند این محلات نسبتاً توانگر بوده و ساکنان آنها تجار، کسبه و صنعتگران و... بودند. در جنگ داخلی تبریز بیشتر نیروهای استبدادی از محلات دوه چی و سرخاب که فقیرترین محله های تبریز بودند جمع آوری می شد. ۱۹

برخی از بزرگان تبریز نیز که در حکومت مشروطه جایی نیافته بودند همچون میرهاشم دوه چی که نتوانسته بود به مجلس راه یابد در صف نیروهای استبدادی قرار گرفتند و به تبعیت از او لوطی های محله دوه چی نیز به مخالفت با مشروطه خواهان پرداختند. محلات سرخاب، ششکلان و باغمیشه نیز به همین ترتیب علیه مشروطیت فعالیت می کردند و ارتباط مستمری با تهران و طرفداران محمد علی شاه داشتند. حضور لوطی ها در صف نیروهای استبدادی از چنان اهمیتی برخوردار بود که در اسفند ۱۲۸۶ش / صفر ۱۳۲۷ ق درصدد دلجویی از آنان برآمدند. در حمله دولتی ها به نیروهای مشروطه خواه « چون لوطیان قراملک از آغاز جنگ هوای دولت را داشته زیان ها در آن راه کشیده بودند و از آن سوی در این نقشه ای که کشیده شده بود نیاز بسیار به جانفشانی های آنان می بود، برای دلجویی از آنان با پیشنهاد صمدخان، عین الدوله به هر یک لقبی از «رشیدالایاله» و «منصور دیوان» و مانند اینها داده و فرمان ها نوشته شد. «۲۰

با مقاومت نیروهای مشروطه خواه در تبریز و سایر شهرها چون رشت و اصفهان به تدریج اوضاع دگرگون شد و مجاهدان گیلان به فرماندهی پیرم خان با همراهی نیروهای بختیاری موفق شدند در ۲۵ تیر ۱۲۸۸ / ۲۷ جمادی الثانی ۱۳۲۷ ق تهران را تحت کنترل خود درآورند. ۲۱

با سقوط محمدعلی شاه و برقراری مجدد حکومت مشروطه، لوطیان و مجاهدین که دیگر کارکرد سیاسی و نظامی نداشتند براحته از سوی حکومت کنار گذاشته شدند و طی وقایعی همچون پارک اتابک سرکوب شدند



آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۷۳۱۷/عکس-لوطی-لوطی-عکس-قاجار-دوره-گری-لوطی-لوطی-عکس>